

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΕΔ'

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1993

ΤΕΥΧΟΣ Γ'

Η ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ΚΑΙ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ»

ΥΠΟ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Όμοτ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 70 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκδόσεως τῶν περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία», κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἐποπευούσης ταῦτα Σεπτῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν 1ην Ἰουνίου 1993 ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λήμνου καὶ Ἁγίου Εὐστρατίου κ. Ἱεροθέου Θεία Λειτουργία ἐν τῷ Συνοδικῷ Παρεκκλησίῳ, ἥτοι ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀσωμάτων - Πετράκη. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Θείας ταύτης Λειτουργίας, — ἥτις ἦτο ἄριστον δείγμα καὶ πρότυπον παρουσιάσεως τῆς ἱεροπρεποῦς, ἀναγωγικῆς καὶ μυσταγωγικῆς Ὁρθόδοξου Λειτουργικῆς Αἰσθητικῆς — ὡς καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς εὐσύνοπτον ὁμιλίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λήμνου κ. Ἱεροθέου, ἐξεφράσθησαν ὑπ' αὐτοῦ εὐχαὶ ἀφ' ἑνὸς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν καὶ αἰωνίας μνήμης τῶν ἀειμνήστων Διευθυντῶν καὶ Συνεργατῶν τῶν δύο περιοδικῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὲρ ὑγείας, φωτισμοῦ καὶ ἐνισχύσεως τῶν — κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Σεβασμιωτάτου — «μετὰ ζήλον καὶ ἐπιτυχῶς» ἐν αὐτοῖς διακονούντων. Παρόμοιαι εὐχαὶ ἐξεφράσθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μικρὰν δεξίωσιν ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Ἱ. Συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν, ἐκτὸς τοῦ Προσωπικοῦ καὶ μερικῶν τακτικῶν συνεργατῶν τῶν περιοδικῶν, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεὶμ καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Συνοδικοὶ Μητροπολίται, ὡς καὶ ἡγετικὰ στελέχη τῶν Συνοδικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

* * *

Τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία» ἤρξαντο ἐκδιδόμενα

τὴν 1ην Ἰουνίου 1923, δηλαδή εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν καθημαγμένον τὸ ἔθνος ἀνελάμβανε προσπάθειάς πρὸς ἀνόρθωσίν του. Τὰ δύο ταῦτα περιοδικά, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθηνῶν μακαριστοῦ Χρυσοστόμου Α' (Παπαδοπούλου), «ὡσεὶ περιστερὰ ἀπελύθησαν ἀπὸ τῆς Κιβωτοῦ τῆς Ἐκκλησίας» μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τῶν κυμάτων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

Τοιοῦτοτρόπως ἐκαλύφθη μέγα κενὸν εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις εὐρίσκετο ἐν μειονεκτικῇ θέσει ἐν σχέσει πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς Αὐτοκεφάλους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖοι δι' ἐπισήμων ἐκδόσεων ἐξυπηρέτουν τὰς πολλαπλὰς αὐτῶν ἀνάγκας. Ἡ Πρωτόθρονος ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ Ἐκκλησία τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων ἐξέδιδε τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν». Ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἐξέδιδε τὴν «Νέαν Σιών». Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας προέβαλλε τὸν «Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον» καὶ τὸν «Πάνταινον». Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας εἶχε τὴν ἀραβιστὶ ἐκδιδομένην τότε «Χάριν», ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐκυκλοφόρει τὸν «Ἀπόστολον Βαρνάβαν». «Μόνῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐστερεῖτο, καιρικῶν ἔνεκα λόγων, τοῦ ἰδίου ἑαυτῆς δημοσιογραφικοῦ ὄργανου» (περ. «Ἐκκλησία», ἀρ. 1, 1 Ἰουνίου 1923, σ. 1).

Τὸ κενὸν αὐτὸ ἐάλυψεν ἀκριβῶς ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κυρὸς Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὅστις ἤδη προηγουμένως εἶχεν ἀποβῆ «ὁ κύριος μοχλὸς τῆς δι' ἐπιστημονικῶν θεολογικῶν περιοδικῶν καλλιέργειας τῆς παρ' ἡμῖν Θεολογικῆς Ἐπιστήμης, ὡς τε ἰδρυτῆς τῆς "Νέας Σιών" τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς τε κυριώτατος συνεργάτης τοῦ "Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου" τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ "Ἐκκλησιαστικοῦ Κήρυκος" τῆς Κύπρου καὶ ὡς Διευθυντῆς τῆς βραχυβίου "Καινῆς Διδαχῆς" Ἀθηνῶν» (περ. «Θεολογία», ἀρ. 1, 1923, σ. 6). Μόλις ὡς ἀνεδείχθη Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρησεν ὡς πρῶτιστον μέλημα αὐτοῦ τὸ νὰ εἰσηγηθῆ εἰς τὴν Ἱεραρχίαν καὶ τὴν Ἱ. Σύνοδον τὴν ἐκδοσὶν τῆς μὲν «Ἐκκλησίας» ὡς ἐπισήμου ὄργανου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τῆς δὲ «Θεολογίας» ὡς ἐπιστημονικοῦ ὀρθοδόξου θεολογικοῦ περιοδικοῦ.

Συμφώνως πρὸς τὴν τότε ἐκδοθεῖσαν Ἐγκύκλιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῷ Δελτίῳ «Ἐκκλησία» «θέλουσι δημοσιεύεσθαι πράξεις, ἀποφάσεις καὶ ἐγκύκλιοι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὰ ἀνταλλασσόμενα μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἐπίσημα γράμματα, νόμοι καὶ Β. Διατάγματα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ αἱ προκηρῦξεις δημοπρασιῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν καὶ Ναῶν, ὡς καὶ ἄρθρα ἐποικοδομητικὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ἐγκριθῆ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος.

»Κατὰ τὸ ἀνωτέρω πρόγραμμα, τὸ ἐπίσημον τοῦτο ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας σκοπεῖ νὰ ἐκδηλοῖ καὶ ἀναπαριστᾷ τὴν ὅλην ἐν τῇ ἡμετέρῃ Αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ κίνησιν, τῆς τε Κεντρικῆς Διοικήσεως αὐτῆς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ἱερῶν Μητροπόλεων, νὰ δημοσιεῖ πᾶν ἐπίσημον ἔγγραφον σχεσίῳ ἔχον πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ διερμηνεύῃ τὰς γνώμας Αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε ἀναφυομένων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ταῦτοχρόνως δὲ νὰ καθίσταται φορεὺς ὑγαινουμένης κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας, ἵνα ἀπὸ τῶν σελίδων αὐτῆς, ὡς ἀπὸ ἀμβωνος ἱεροῦ, ὁ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὸς Κλήρος καὶ Λαὸς ἐνωτιζῆται τὴν γνῶσιν τὴν ἀληθῆ, στηριζῆται ἐν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πατροπαραδότῳ αὐτοῦ πίστει, παρακολουθῆ δ' ἅμα καὶ τὴν καθόλου ἠθικοθηρησκευτικὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν» (περ. «Ἐκκλησία», ἀρ. 1, σ. 2).

Ἐξ ἄλλου, συμφώνως πρὸς τὸ προλογικὸν σημείωμα ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῆς «Θεολογίας», σκοπὸς ταύτης εἶναι τὸ νὰ δημοσιεῖ μελέτας προωθούσας τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην καὶ τοιουτοτρόπως νὰ παρέχῃ «τοῖς παρ' ἡμῖν θεολόγοις τὰς ἀφορμὰς καὶ τὰ μέσα πρὸς δημοσιεύσιν τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν πονημάτων καὶ μελετῶν» (σ. 6). Ὡς τονίζει ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ ἐν τῷ ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τῶν περιοδικῶν Μηνύματι Αὐτοῦ, «τὸ ἐν τῇ καθ' ὅλου Χριστιανικῇ Οἰκουμένῃ γνωστὸν ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Θεολογία» εἶναι θαλερὸν φυτώριον ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως, προβάλλει τὸν ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς καὶ εἶναι συνεχῆς ὑπόμνησις, ὅτι ἡ ἀληθῆς θεολογία καλλιεργεῖται ἐν τῷ θερμοκηπίῳ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τροφοδοτεῖται ὑπ' Αὐτῆς καὶ ἀναπτύσσεται ἐν Αὐτῇ, δι' Αὐτῆς καὶ δι' Αὐτήν, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς αὐτοσυνειδησίας καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ταυτότητος Αὐτῆς».

Τὰ δύο ταῦτα περιοδικά, τῶν ὁποίων ἡ ἔκδοσις συνεχίζεται σήμερον ἀπροσκόπτως μερίμνη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ἀνταπεκρίθησαν καὶ ἀνταποκρίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πιστῶς εἰς τοὺς σκοποὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ταῦτα ἐκδίδονται. Εἶναι δὲ ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάρσεως τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1952 μέχρι σήμερον, ὡς παράρτημα τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία», ἐκδίδεται ἀνελλιπῶς τὸ περιοδικὸν «Ἐφημέριος», τὸ ὁποῖον ἀποβλέπει ἰδιαίτερος εἰς τὴν ἐξειδικευμένην μόρφωσιν, ἐνημέρωσιν καὶ τὸν καθ' ὅλου ποιμαντικὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ ἱεροῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου.

Διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων περιοδικῶν αἱ κυριώτεραι πτυχαὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλὰ πληροφοροῖα περὶ τοῦ βίου τῶν διαφόρων ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ πολλὰ δείγματα τῆς ἐλληνικῆς συγγραφικῆς θεολογικῆς

παραγωγῆς καθίστανται γνωστὰ εἰς πάσας τὰς ἡπείρους τῆς γῆς. Οἱ τόμοι τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία» εἶναι περιζήτητοι καὶ ἐμπλουτίζουν τὰς κυριωτέρας θεολογικὰς βιβλιοθήκας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὁ γράφων εἶναι εὐγνώμων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, διότι ἀπὸ τοῦ 1949 μέχρι σήμερον ἔχει ἐπιστρατευθῆ εἰς τὸ νὰ παρέχῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν ὡς συντάκτης καὶ βραδύτερον ὡς ἀρχισυντάκτης τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος», ἀπὸ δὲ τοῦ 1982 ὡς Διευθυντὴς αὐτῶν, ὡς καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία». Εἶναι δι' αὐτὸν θεοδώρητος εὐλογία τὸ ὅτι ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, ἐπὶ 44 μέχρι σήμερον ἔτη, συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως προσφέρει εἴτε ἐνυπογράφως τὴν ἀρθρογραφίαν του, εἴτε ἀνυπογράφως πολλὰ Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά, ἰδίως τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς καὶ τὰς Παρατηρήσεις καὶ τὰ Σχόλια, τὰ ὁποῖα, ἀνερχόμενα εἰς μερικὰς χιλιάδας, ἐπισημαίνουν πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνακαινιστικῆς δράσεως τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἢ προσπαθοῦν νὰ προβάλλουν τὴν ἀποψιν Αὐτῆς ἐπὶ ποικίλων κοσμοθεωρητικῶν, βιοθεωρητικῶν, πνευματικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συναρτῶνται πρὸς τὸν τομέα τοῦ διαφωτιστικοῦ Τῆς ἔργου. Γενικῶς, πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ συνεργάται τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν προσπαθοῦν νὰ εἶναι ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος περιγράφει εἰς τὸν Δ' λόγον του περὶ Ἱερωσύνης: «Οὐ γὰρ πρὸς ἓν εἶδος ἡμῖν μάχης ἢ παρασκευῆ, ἀλλὰ ποικίλος οὗτος ὁ πόλεμος καὶ ἐκ διαφόρων συγκροτούμενος τῶν ἐχθρῶν. Οὔτε γὰρ ὄπλοις ἅπαντες χρῶνται τοῖς αὐτοῖς, οὔτε ἐνὶ προσβάλλειν ἡμῖν μεμελετήκασι τρόπῳ. Καὶ δεῖ τὸν μέλλοντα τὴν πρὸς πάντας ἀναδέχεσθαι μάχην τὰς ἀπάντων εἰδέναι τέχνας, καὶ τὸν αὐτὸν τοξότην τε εἶναι καὶ σφενδονίτην, καὶ ταξίαρχον, καὶ λοχαγόν, καὶ στρατιώτην, καὶ στρατηγόν, καὶ πεζόν, καὶ ἰππέα, καὶ ναυμάχην καὶ τειχομάχην...» (Migne Ἐ. Π. 48, 666). Τὸ πολύμορφον τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ κατοπτρίζεται ἀκριβῶς εἰς τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης τῶν περιοδικῶν καὶ ἰδίως τῶν σχολίων αὐτῶν.

Ἡ διαφωτιστικὴ καὶ ἀγωνιστικὴ αὐτὴ προσφορὰ τῶν ἐπισήμων περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρέπει νὰ γίνῃ ἐντονωτέρα καὶ συστηματικωτέρα καὶ μάλιστα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὑπαρχούσης ἤδη ἀρμονικῆς συνεργασίας μετὰ τῆς — ὑπὸ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱεράς Συνόδου ἐκδιδομένης — ἐφημερίδος «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ὁποίων συμβάλλεται τὸ περιοδικὸν

«Ἐκκλησία». Ἔστωσαν ὡς παραδείγματα τὰ δαπάναις αὐτοῦ ἐκδιδόμενα καὶ δωρεὰν διανεμόμενα Δελτία «Πρὸς τὸ Λαὸν» (ὑπὸ τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου) καὶ «Πληροφορία» (διὰ διορθόδοξα καὶ διαχριστιανικὰ θέματα ὑπὸ τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων). Ὡσαύτως, τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησία», καταβάλλει τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἐλλείμματος διὰ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ περιοδικοῦ «Νεανικοὶ Προβληματισμοὶ» καὶ συχνάκις, ἀποφάσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καταβάλλει τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως διαφωτιστικῶν μικρῶν ἐντύπων ἢ ὁλοκλήρων βιβλίων. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, νὰ δημιουργηθῆ ἐν πλαίσιον συντονισμοῦ καὶ συνεργασίας τῶν ἐπισήμων περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τῶν ὑπὸ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» ἐκδιδομένων «Ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου» καὶ «Πάντα τὰ ἔθνη», μετὰ τῶν ἀξιολογωτάτων περιοδικῶν ἐκδόσεων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων καὶ μετὰ τοῦ καθ' ὅλου ἐκκλησιαστικοῦ καὶ χριστιανικοῦ περιοδικοῦ τύπου. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀρμονικῇ συνεργασίᾳ ἐξεύρεσις σημείων ἐπαφῆς καὶ τυχὸν ἀλληλοπεριχωρήσεως δὲν αἶρει καὶ δὲν πρέπει νὰ αἴρη τὴν διὰ διαφοροποιήσεως αὐτοτέλειαν, ἰδιοτυπίαν καὶ εἰδοποιὸν διαφορὰν ἐνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν μνημονευθέντων περιοδικῶν. Ἡ συνένωσις τῶν δυνάμεων, ὁ συντονισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἄνευ βλαβερῶν ἀνταγωνισμῶν ἐξειδικευμένη κατανομὴ — ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας — τῶν διαφόρων ἐπὶ μέρους πτυχῶν καὶ τομέων τοῦ ἔργου τοῦ καθ' ὅλου ἑλληνικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ χριστιανικοῦ τύπου τῆς Ἑλλάδος, ἐπιβάλλεται σὺν τῷ χρόνῳ νὰ πραγματοποιηθοῦν. Τοῦτο θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν περαιτέρω ἐνίσχυσιν τῆς ἤδη ἠύλογημένης παρουσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς καθ' ὅλου Ὁρθοδοξίας οὐ μόνον ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Βαλκανίων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὑπὸ ἔνωσιν Εὐρώπῃ καὶ ἐν τῇ καθ' ὅλου Ὁρθοδοξίᾳ.

* * *

Κατακλείοντες τὴν εὐσύνοπτον αὐτὴν ὑπόμνησιν τοῦ ἔργου καὶ μερικῶν προοπτικῶν τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία», ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας πρὸς τὸν περιβάλλοντα ταῦτα διὰ στοργῆς Μακαριώτατον Προκαθήμενον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ' πρὸς πάντας τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας, οἵτινες ἔχουν διατελέσει μέλη τῆς Ἐποπτευούσης αὐτὰ Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς' πρὸς τὰ σημερινὰ μέλη αὐτῆς, ἦτοι πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μεγάρων καὶ Σαλαμίνοσ καὶ Ἀντιπρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Βαρθολομαῖον καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Λήμνου καὶ Ἀγίου Εὐστρατίου κ. Ἱερόθεον, εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν ὁποίων ὀφείλεται ἡ προβολὴ τῆς

70ετηρίδος τῶν δύο περιοδικῶν πρὸς τὰ μέλη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Θεολογίας», ἤτοι πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Σεβ. Μητροπολίτην Πατρῶν κ. Νικόδημον, τὸν Ὁμότιμον Καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν καὶ ἐψηφισμένον Ἀκαδημαϊκὸν κ. Μᾶρκον Σιώτην καὶ τὸν Καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ Παν/μίου κ. Βλάσιον Φειδᾶν πρὸς τὸν Καθηγητὴν κ. Μέγαν Φαράντον, ὅστις μέχρι πρό τινος εἶχε διατελέσει μέλος τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τοὺς ἔχοντας τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ὕλης τῶν περιοδικῶν, ἤτοι πρὸς τὸν Ἀναπλ. Καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Παντ. Πάσχον καὶ τὸν κ. Ἰορδάνην Μιχαηλίδην (διὰ τὴν «Θεολογίαν») καὶ τὸν Διευθυντὴν Ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας κ. Εὐάγγελον Λέκκον (διὰ τὴν «Ἐκκλησίαν» καὶ τὸν «Ἐφημέριον») πρὸς ἅπαν τὸ φιλοτίμως ἐργαζόμενον προσωπικὸν τῆς Γραμματείας, τοῦ Λογιστηρίου, τοῦ Ταμείου, τῆς Διεκπεραιώσεως καὶ τῆς Ἀποθήκης τῶν τριῶν περιοδικῶν, ὡς καὶ τὸ ἀρτίως κατηρησιμένον προσωπικὸν τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Μετ' αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης στρέφεται ἡ σκέψις ἡμῶν τόσον πρὸς τοὺς ἀειμνήστους Καθηγητὰς καὶ Ἀκαδημαϊκοὺς Γεώργιον Σωτηρίου, Παναγιώτην Μπρατσιώτην καὶ Ἰωάννην Καρμίρη, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀείμνηστον Καθηγητὴν Βασίλειον Βέλλαν, οἵτινες πάντες διετέλεσαν μέλη τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Θεολογίας», ὡς καὶ πρὸς τὸν ἀείμνηστον Πρωτοπρεσβύτερον Ἐμμανουὴλ Μυτιληναῖον, ὅστις ὡς Διευθυντὴς ἐνεψύχωσε τὰ πρῶτα βήματα τοῦ περιοδικοῦ «Ἐφημέριος».

Ὁ γράφων μετ' ἰδιαιτέρας συγκινήσεως φέρει εἰς τὴν μνήμην του τοὺς ἀειμνήστους Διευθυντὰς τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία». Ἐκ τούτων ὁ ἀείμνηστος ἐπιφανὴς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Παπαμιχαὴλ ὑπῆρξε, κατὰ τὴν εὐστοχον διατύπωσιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. Νικοδήμου, «ὀξυγράφος συνεργὸς» τοῦ «ἀειμνήστου σοφοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου Α' (Παπαδοπούλου)», «πρῶτος διευθυντὴς» τῶν περιοδικῶν τούτων «καὶ στυλοβάτης τῆς ἐδραιώσεως καὶ καταξιώσεως αὐτῶν ὡς αὐθεντικῆς μαρτυρίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας» (Ἐπιστολὴ τῆς 27ης Μαΐου 1993 πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν περ. «Ἐκκλησία» καὶ «Θεολογία»). Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀείμνηστος τ. Βασιλικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ καὶ Μέγας Λογοθέτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Θεοδόσιος Σπεράντσας, τοῦ ὁποίου τὸ λογοτεχνικὸν τάλαντον ἦτο αἰσθητὸν ἐν τῇ ἀρθρογραφίᾳ του εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν» καὶ τὸν «Ἐφημέριον». Τὴν διεύθυνσιν τῶν περιοδικῶν ἀνέλαβεν ἐν συνεχείᾳ ὁ ἀείμνηστος, τότε Καθηγητὴς καὶ μετέπειτα Ἀκαδημαϊκὸς, Κωνσταντῖνος Μπόνης, τοῦ ὁποίου εἰδοποιὸς διαφορὰ ὑπῆρξεν

ὁ διαποτισμὸς τῶν ἄρθρων τοῦ ὑπὸ τοῦ πατερικοῦ λόγου, εἰς τὸν ὁποῖον ἰδιαίτερος ἦτο ἀφιερωμένη ἢ ἐπιστημονικὴ του ἐξειδίκευσις. Ὅταν ὁ γράφων ἐντὸς τοῦ 1982 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» ἐσημείωσεν, ὅτι «συναισθάνεται τὴν μεγάλην τιμὴν, ἢ ὁποῖα ἐγένετο διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς αὐτὸν τῆς Διευθύνσεως τοῦ Περιοδικοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐλάμπρυναν διαπρεπεῖς χειρισταὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος, οἳ ὑπῆρξαν ὁ ἀείμνηστος σοφὸς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Παπαμιχαήλ, ὁ ἀείμνηστος γλαφυρὸς δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης Θεοδόσιος Σπεράντσας καὶ ὁ διακεκριμένος σκαπανεὺς τῶν Πατερικῶν Σπουδῶν σεβαστὸς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Κωνσταντῖνος Μπόνης, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποῖου παρέλαβε τὴν σημαντικῶς προωθηθεῖσαν τιμητικὴν σκυτάλην ὁ ὑπογράφόμενος. Οὗτος, διακονήσας ἤδη ἐπὶ δεκαετίας ὡς συντάκτης τῶν περιοδικῶν, ηὐτύχησε νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν μόχθον καὶ τὴν προσφορὰν τῶν τριῶν προκατόχων του. Ἡ ἐπιθυμία του εἶναι νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὰ ἴχνη των καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον των, ἀφ' ἐνὸς διὰ τῆς συνθέσεως εἰς ὀργανικὴν ἐνότητα τῶν ἰδιαίτερων χαρισμάτων ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς συλλήψεως καὶ προβολῆς τῶν ἀποκαλυπτικῶν μηνυμάτων τῶν σημερινῶν καιρῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι μενετοὶ» (περ. «Ἐκκλησία», ἔτος 1982, σ. 381).

Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τῇ ἀναλήψει ὑπὸ τοῦ γράφοντος τῆς Διευθύνσεως τῆς «Θεολογίας», οὗτος ἐτόνισεν, ὅτι «συναισθάνεται τὴν τιμὴν, πού τοῦ ἔγινε διὰ τῆς ἀναθέσεως σ' αὐτὸν τῆς Διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ, τὴν ὁποῖα λάμπρυναν δύο διαπρεπεῖς ἐκπρόσωποι τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης: ὁ ἀείμνηστος σοφὸς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γρηγόριος Παπαμιχαήλ καὶ ὁ διακεκριμένος σκαπανεὺς τῆς Πατρολογικῆς ἐπιστήμης σεβαστὸς Καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Κωνσταντῖνος Μπόνης. Τὸ φωτεινὸ παράδειγμά τους, πού πρέπει νὰ εἶναι καθοδηγητικὸ σὲ ὄλους, ὅσοι διακονοῦν στὸ περιοδικὸ «Θεολογία», προδιαγράφει τὰ πλαίσια τῆς συνεχοῦς ἀλληλοπεριχωρήσεως καὶ ἀλληλεξαρτήσεως Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Ὁρθοδόξου Θεολογίας. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ θὰ συνεχίσουμε τὴν προσφορὰ μας μὲ τὴν πολύτιμη συμβουλευτικὴ συμπαράσταση τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, τῶν Σεβασμιωτῶν Μελῶν τῆς Ἐποπτευσῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν διακεκριμένων μελῶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ» (περ. «Θεολογία», ἔτος 1982, σσ. 535-536).

Ἄς προστεθῇ εἰς αὐτά, ὅτι ὁ γράφων πάντοτε φέρει εἰς τὸν νοῦν του τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «Ἄλλος ἐστὶν ὁ σπεῖρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων» (Ἰωάν. δ' 37). Ἐκαστος ἐκ τῶν διακονησάντων ἐθέρισεν οὐ

μόνον ὅ,τι ὁ ἴδιος ἔσπειρε καὶ ἔφερε καρπὸν, ἀλλὰ καὶ «ὁ ἄλλοι κεκοπιάκασι» (Ἰωάν. δ' 38), διὰ νὰ σπείρη καὶ αὐτὸς κάτι, τὸ ὁποῖον ἐθερίσθη ἢ θερίζεται ἢ μέλλει νὰ θερισθῇ. Κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ Ἁπ. Παύλου, ἄλλος φυτεύει, ἄλλος ποτίζει, ἀλλὰ «αὐξάνων» εἶναι πάντοτε ὁ Θεὸς (Α' Κορ. γ' 6-7).

Εἶθε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σπορὰ νὰ ἔχη πάντοτε τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συνεχισθῇ ἐντατικωτέρα καὶ συστηματικωτέρα, διὰ νὰ ἔχη καρπὸν ἑκατονταπλασίονα πρὸς δόξαν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας της.

(Περιοδικὸν «Ἐκκλησία», 15.6.1993, σελ. 338-342)